

UNIWERSYTET
EKONOMICZNY
W POZNANIU

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Artykuł:

Korolec Jan: Zmiany strukturalne w rolnictwie ziem zachodnich

Źródło:

Rolnik Ekonomista Rok 7 1932 nr 7, strony 165-168

Artykuł udostępniony cyfrowo w ramach zadań projektu pt. „Digitalizacja i udostępnianie online »Bibliografii gospodarki Wielkopolski 1919-39« H. Maciejewskiej” (SONB/SP/550684/2022)

Minister
Edukacji i Nauki

Spółeczna
Odpowiedzialność
Nauki

ROLNIK EKONOMISTA

ORGAN

ZWIĄZKU ORGANIZACJI ROLNICZYCH RZPLITEJ POLSKIEJ

KIEROWNIK PISMA: J. GOŚCICKI.

REDAKTOR: Dr. T. MINCER.

T R E Ś Ć:

Jan Korolec — Zmiany strukturalne w rolnictwie ziem zachodnich	165
Wł. Wakar — Zmiana taryfy drobnicowej	168
Stanisław Gryziewicz — Formy interwencyjnej akcji zbożowej	172

DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACJI ROLNICZYCH

Kalendarzyk posiedzeń Związku O. R. R. P.	178
---	-----

PRZEGLĄD RYNKÓW

Edward Szturm de Sztrem — Produkcja zbożowa i rynki zbożowe	178
B. — Eksport i rynki zbytu zwierząt rzeźnych i produktów uboju	179
P. S. — Rynki lniane	181
E. I. — Rynki rybne	182
M. T. — Przegląd rynku drobiarskiego za pierwszy kwartał 1932 r.	182
J. G. — Rynki ziemniaczane	183

KRONIKA KRAJOWA

Finanse i kredyt	184
Produkcja i przemysł rolny	185
Podatki	186
Polityka handlowa	186
Przegląd ustaw i rozporządzeń	187

KRONIKA ZAGRANICZNA

Sprawy międzynarodowe	187
Anglja	187
Finlandja	187
Holandja	187
Niemcy	188
Szwajcarja	188

STATYSTYKA	188
----------------------	-----

Zmiany strukturalne w rolnictwie ziem zachodn.

Jednym z głównych źródeł naszego smutnego położenia gospodarczego jest to, że poszczególne części naszego państwa na skutek stukilkudziesięcioletniego bytowania w trzech obcych organizmach państwowych nie tworzą jednolitego gospodarstwa narodowego w tym stopniu co kraje, które już oddawna posiadają własne organizmy państwowe. Odbudowanie Rzeczypospolitej Polskiej zerwało ściśle stosunki gospodarcze, jakie łączyły poszczególne dzielnice Polski z innymi krajami, wchodzącymi w skład państw zaborczych. Połączone w całość gospodarczą poszczególne dzielnice Polski nie zrosły się jeszcze ostatecznie, a z drugiej strony nie zdołały się jeszcze przystosować do warunków, jakie panują obecnie w Polsce, a które są tak odmienne od przedwojennych. Typowym przykładem może służyć rolnictwo w b. zaborze pruskim.

Prof. Nowakowski charakteryzuje stan rolnictwa tej dzielnicy w sposób następujący *):

„Pomimo jednak niekorzystnych warunków gleby i stosunkowo nieprzyjemnego klimatu, rolnictwo Polski Zachodniej stało już na długi czas przed wojną światową na wysokim poziomie kultury rolnej. Tłumaczyć taki stan należy przede wszystkim tem, iż w okresie przedwojennym rolnictwo b. zaboru pruskiego znajdowało się w szczególnie dogodnych warunkach ze względu na dążenie rządu niemieckiego do samowystarczalności pod względem aprowizacji. Do tego celu dążyła głównie polityka celna Rzeszy Niemieckiej, wytwarzająca dogodną sytuację dla producentów rolnych. Najbardziej zaś dodatnie wyniki dało wprowadzenie t. zw. certyfikatów zbożowych. Były to premje wozowe, które z jednej strony ułatwiały w znacznym stopniu walkę konkurencyjną niemieckim produktom rolnym na zagranicznych rynkach, a z drugiej strony pomagały

*) Stanisław Nowakowski. Geografia gospodarcza Polski Zachodniej, str. 203, 204.

w utrzymaniu cen w kraju na wyższym poziomie. Oprócz tego rolnictwo Polski Zachodniej posiadało dogodny warunki komunikacyjne, co wpływało nadzwyczaj dodatnio na rozwój produkcji rolnej. Ponadto na postęp wytwórczości rolnej składał się jeszcze cały szereg innych czynników, z których nie można nie wspomnieć o takich, jak: 1) wielki rozwój przemysłu w Niemczech i stąd nieustannie wzrastający popyt na produkty rolne, 2) stosunkowa taniość takich środków produkcji rolnej, jak maszyny, narzędzia, nawozy sztuczne; 3) popieranie meljoracji; 4) ułatwienie podatkowe dla rolników; 5) łatwy i szeroko zbudowany kredyt rolniczy; 6) wielka ilość szkół rolniczych i przymus szkolny. Taka bardzo dogodna konjunktura dla sfer rolniczych była silnym impulsem do intensyfikacji warsztatów rolnych“.

Po wojnie, gdy Wielkopolska i Pomorze stały się częścią Rzeczypospolitej, rolnictwo wielkopolskie znalazło się w o wiele gorszych warunkach gospodarczych, do których dotychczas nie zdołało się całkowicie przystosować. Przedewszystkiem powrót byłej dzielnicy pruskiej do Polski był połączony z utratą przez rolnictwo rynków zbytu w Niemczech.

Rynki zaś te, jak wskazuje tabela u góry II łam, miały dla rolnictwa naszych ziem zachodnich bardzo duże znaczenie*):

Ceny artykułów rolnych w Polsce w złotych:

R o k	Pszenvica	Zyto	Jęczmień	Owies	Zywa waga bydła	Zywa waga trzody chlewnej	Mleko za 100 litrów	Masło
Cena najwyższa . . .	54.84 a)	43.61 c)	43.21 e)	42.03 e)	41.62 g)	114.36 g)	16.43 g)	400.00 bl)
Cena najniższa . . .	24.87 b)	19.10 d)	17.72 f)	18.40 f)	147.75 h)	240.83 h)	49.00 ij)	841.08 ij)

a) 1925 r., b) 1931 r., c) 1927 r., d) 1930 r., e) 1928 r. f) 1923 r., g) 1922 r., h) 1929 r., i) 1924 r.

Przed wojną w Niemczech, a więc również w b. dzielnicy pruskiej poziom cen był o wiele stalszy. Dla przykładu zacytujemy tu wahania cen pszenicy i żyta.

Ceny hurtowe pszenicy i żyta w b. dzielnicy pruskiej***):

	Pszenvica w markach	Zyto złot. za tonnę
1879—1888		
cena najwyższa	208	189
cena najniższa	150	112
cena przeciętna	177	140

*) Dane przedwojenne — patrz A. Rose. Bilans handlowy ziem b. dzielnicy pruskiej.

***) Rżóska. Niemieckie cła zbożowe. Notowania Giełdy poznańskiej, a w okresie od 1897 do 1902 Giełdy gdańskiej.

	Nadwyżka wywozu nad przywozem b. dz. pruskiej do Niemiec 1911/13	Nadwyżka wywozu nad przywozem Polski do Niemiec 1925/26—1929/30
	w tys. ton	
Pszenvica	+ 27,8	— 21,4
Zyto	+ 108,3	+ 23,3
Owies	+ 114,8	+ 29,7
Jęczmień	+ 116,1	+ 5,2 c)
Ziemniaki	+ 244,1	+ 437,0 c)
Bydło	+ 184,4 a)	+ 3,1 ab)
Nierogaczna	+ 1384,9 a)	+ 8,2 ab)
Mąka	+ 88,7	+ 2,4

a) w tys. sztuk — b) 1926-30 — c) 1925-29

Utratę rynków niemieckich przez rolnictwo naszych ziem zachodnich najlepiej charakteryzuje powyższa tabela, stwierdzająca, że po wojnie eksport artykułów rolnych z wyjątkiem ziemniaków z całej Polski był parokrotnie niższy od eksportu tychże artykułów jedynie z naszych ziem zachodnich.

Drugą zmianą na niekorzyść była zupełna zmiana zasad polityki cen płodów rolnych. Przed wojną w Niemczech polityka państwa dążyła do utrzymania na wysokim poziomie cen płodów rolnych, a przedewszystkiem żyta, które w rolnictwie naszych ziem zachodnich odgrywa tak wielką rolę. W polityce Państwa Polskiego brak takiej jednolitej tendencji, przeciwnie można obserwować duże wahania od prokonsumenckiej polityki niskich cen do polityki popierania produkcji rolnej. Stało się to jednym ze źródeł bardzo znacznych wahań cen produktów rolnych, na co wskazuje poniższa tabela**):

	Pszenvica w markach	Zyto złot. za tonnę
1889—1898		
cena najwyższa	221	199
cena najniższa	130	108
cena przeciętna	167	139
1899—1908		
cena najwyższa	204	177
cena najniższa	143	120
cena przeciętna	168	141

Przed wojną w ciągu 35 lat rozpiętość cen wynosiła, jeśli chodzi o żyto 75%, o pszenicę

**) Powyższa tabela zaczerpnięta częściowo z rozprawy dr. Wacława Ponikowskiego „Charakterystyka wytwórczości rolniczej w Polsce“ w pracy zbiorowej „Bilans gospodarczy dziesięciolecia (Polski Odrodzeniej“.

71,5% najniższej ceny tych artykułów. Po wojnie w ciągu lat 10 ta rozpiętość była o wiele większa, bo wynosiła w ciągu 10 lat dla pszenicy 117%, dla żyta 128%, dla jęczmienia 153%, dla owsa 138%, dla bydła 257%, dla trzody chlewnej 110%, dla mleka 106%, dla masła 110%. Ale pomijając fakt, że obecnie wahania cen artykułów rolnych są o wiele większe niż przed wojną sam poziom cen jest dla wielu z nich obecnie niższy, jak to wynika z następującego zestawienia:

	1913*)	1922—31	1931
	w złotych za 100 kg.		
Pszenica	40.27	42.50	24.87
Żyto	33.06	30.29	23.15
Jęczmień	38.67	31.28	27.73
Owies	33.06	29.51	23.72
Bydło (żywa waga) . . .	186.66	110.34	84.00
Trzoda „ „	237.63	183.52	128.66
Mleko (100 litr.)	33.85	34.52	28.00
Masło	535.00	593.40	438.00

Tymczasem, jeśli chodzi o ceny towarów nabywanych przez rolników, a koniecznych dla produkcji rolnej, to tu obserwujemy obecnie ceny wyższe niż przed wojną:

	1913*)	1925—31	Wzrost	1931
	w złotych za q.		ceny	
Sól potas. 25%	7.86	10.36	+ 31.8	13.75
Superfosfat c)	12.05	14.35	+ 19.0	12.21
Zelazo handl.	22.69	31.22	+ 37.3	34.50
Cegła a)	43.30	79.87	+ 84.5	85.83
Wapno	3.78	4.68	+ 23.8	5.30

a) za 1000 cegieł; b) 1926-31; c) ceny warszawskie.

Ceny innych czynników produkcji są również wyższe niż przed wojną. Przewszystkiem wzrosły bardzo znacznie płace robotników rolnych.

Płaca roczna robotników rolnych w złotych*)

	Województwo	
	Poznańskie	Pomorskie
1914	1100.—	1100.—
1922/23	1105.59	1083.61
1923/24	1336.00	1312.35
1924/25	2043.36	2037.17
1925/26	1946.36	1920.80
1926/27	1817.00	1844.00
1927/28	2280.64	2287.66
1928/29	2214.60	2210.80
1929/30	1579.10	1617.50
1930/31	1223.60	1256.80

Obciążenie podatkowe rolnictwa również jest obecnie znacznie wyższe. Przedstawia się ono według prof. Schramma w sposób następujący:

Rok	Rodzaj podatków	Większa	Mała
		własność	własność
		w zł. na 1 ha	
1914	Podatki państwowe	3.92	0.77
	Podatki samorządowe	11.87	1.88
	Razem	15.79	2.65
1924	Podatki państwowe	21.18	2.67
	Podatki samorządowe	15.67	3.12
	Razem	36.85	5.79

W roku zaś 1928 przeciętne obciążenie 1 ha gruntu zarówno małej, jak i dużej własności jedynie z tytułu dwu podatków państwowych, a mianowicie podatku dochodowego i gruntowego wynosiło na terenie Izby Skarbowej Pomorskiej 6 zł, na terenie Izby Skarbowej Wielkopolskiej 11 zł i na terenie Izby Skarbowej Śląskiej 10.6 zł.

Koszty ubezpieczeń społecznych także znacznie się zwiększyły. Według prof. Schramma wynosiły one w r. 1913/14 około 4%, w r. 1925/26 ustawowo 6,5%, a faktycznie 7,5—8% uposażenia ordynariusza. Jeśli zaś wziąć pod uwagę wzrost samych uposażeń ordynariuszy, o czym mówiliśmy wyżej, zwiększenie ciężaru na rzecz Kasy Chorych wzrosło jeszcze bardziej. Według ankiety Wielkopolskiej Izby Rolniczej, cytowanej przez dr. Ponikowskiego, wzrost świadczeń na rzecz ubezpieczeń społecznych w przeliczeniu na 1 ha nastąpił z 8.52 zł w r. 1913 na 20.08 zł w r. 1924.

Wreszcie trzeba dodać znaczne podrożenie kredytu. Przed wojną kredyt hipoteczny długoterminowy był faktycznie oprocentowany w wysokości ca 4,5%, po wojnie oprocentowanie wynosiło około 12%.

Widzimy więc z jednej strony potaniecie, a w najlepszym razie nieznaczny wzrost (pszenica i mleko) artykułów, produkowanych przez rolnictwo, z drugiej zaś strony podrożenie niemal wszystkich czynników produkcji rolniczej. Widać to z następującego zestawienia:

	Podstawa 1913=100		Podstawa 1913=100
	1922/31 r.		1922/31
Pszenica	105	Sól potasowa	130
Żyto	91	Superfosfat	119
Jęczmień	80	Zelazo handlowe	125
Owies	91	Cegła	188
Bydło	60	Wapno	124
Trzoda chlewna	77	Płaca robotników . . .	157 b)
Mleko	103	Podatki mała własn.	231
Masło	111	duża własn.	223
		Świadczenia społęcz.	236

a) 1926-31 — b) województwo Poznańskie.

*) Bilans gospodarczy Dziesięciolecia Polski Odrodzonej.

Jeszcze charakterystyczniejsza będzie szczegółowa analiza, dokonana w stosunku do paru najważniejszych artykułów, produkowanych przez rolnictwo, jak żyto, bydło i mleko oraz paru najważniejszych czynników produkcji, jak superfosfat, żelazo i robocizna.

Rok 1913 podstawa 100.

Rok	Żyto	Bydło żywa waga	Mleko	Superfosfat	Żelazo handlowe	Placa a) ordynaryjsza
1922	73	23	47	—	—	100
1923	61	44	67	—	—	122
1924	82	69	144	—	—	185
1925	124	57	132	—	152	177
1926	91	55	100	125	130	165
1927	133	74	106	122	148	207
1928	130	77	117	114	152	201
1929	85	79	117	119	152	153
1930	58	53	97	114	152	122
1931	70	45	82	101	148	111

a) lata gospodarcze — woj. Poznańskie.

Widzimy więc, że wskaźniki cen ważniejszych kosztów produkcji są stale wyższe od wskaźników cen artykułów produkowanych przez rolnictwo. Jedyne wyjątki stanowią ceny superfosfatu i żyta w latach 1927 i 1928. W tych dwu latach wskaźniki cen żyta są nieco wyższe od wskaźników cen superfosfatu, są jednak niższe od wskaźników cen innych kosztów produkcji.

Obok tego obserwujemy w rolnictwie wielkopolskim w stosunku do okresu przedwojennego spadek plonów, co jest jednocześnie objawem i skutkiem pogorszenia się sytuacji rolnictwa wielkopolskiego. Wskazuje to, jeśli chodzi o najważniejsze ziemiopłody, poniższa tabelka:

	Plon z 1 ha w q. w latach	
	1909/13	1925/29
Pszenvica	19.9	19.1
Żyto	16.9	14.0
Jęczmień	19.2	18.5
Owies	17.8	16.7
Ziemiaki	142.0	120.0
Buraki cukrowe	300.0	227.0

Zwłaszcza duże znaczenie ma spadek plonów w zakresie żyta i ziemniaków — najważniejszych ziemiopłodów, uprawianych przez rolnictwo wielkopolskie.

Utrata niemieckich rynków zbytu, brak stałych cen na artykuły, produkowane przez rolnictwo, spadek plonów, a co najważniejsze zmiana tak korzystnego przed wojną stosunku cen artykułów rolnych do kosztów produkcji — oto zmiany strukturalne, jakich w ciągu ostatnich lat kilkunastu doznało rolnictwo naszych ziem zachodnich, a które jednocześnie są źródłem kryzysu, jaki dotyka rolnictwo tej dzielnicy. Brak kapitałów utrudniał przystosowanie się rolnictwa do zmienionych warunków, a światowy kryzys rolniczy wpływał na dalsze pogorszenie się sytuacji gospodarczej. Warunki przedwojenne nie wrócą nie dlatego, by społeczeństwo polskie posiadało mniejsze zdolności gospodarcze od społeczeństwa niemieckiego, ale dlatego, że całe życie gospodarcze, a w szczególności rolnictwo czeka długi okres niezwykle ciężki, a położenie rolnictwa wielkopolskiego przed wojną było wyjątkowo pomyślne, gdyż znajdowało się ono w granicach wielkiego państwa przemysłowego, prowadzącego politykę popierania produkcji rolnej. Zadaniem więc, które muszą rozwiązać rolnicy ziem zachodnich, będzie przystosowanie gospodarki do zmienionych warunków powojennych.

Jan Korolec.

Zmiana taryfy drobnicowej.

Transport kolejowy, który z natury rzeczy obciążać musi obrót wszelkimi produktami, na rolnictwo kładzie się ciężarem nieproporcjonalnie wielkim. Stanowi o tem przede wszystkim stosunkowa do produktów przemysłowych taniość artykułów rolniczych, która przy taryfie kolejowej, obciążonej na koszty własne przedsiębiorstwa przewozowego, powoduje stosunkową droższą ad valorem przewozu płodów i produktów rolniczych. Upośledza pod tym

względem rolnictwo i ta okoliczność, że naogół w przemyśle koszt transportu daje się przerzucić na konsumenta w cenie towaru, w rolnictwie zaś bywa to zjawiskiem zupełnie wyjątkowym. Przemysł bowiem jest skupiony w nielicznych ośrodkach, najczęściej w pobliżu rynku odbiorczego, rolnictwo zaś jest rozproszone po całym kraju i ceny u producenta są dostosowane, jak to widać z zestawień Gł. Urzędu Statystycznego, do kosztów dostawy produktu na rynek, czyli